

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

УДК 378.147

С.П. ДЕРКАЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри англійської мови та методики її викладання

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ

За останнє десятиріччя посилюється інтерес до аналізу та вивчення питання щодо впровадження активних методів навчання, зокрема кооперативного навчання як ефективного методу для підвищення активності навчальної діяльності учнів та студентів. Саме впровадження кооперативного навчання засвідчує позитивну мотивацію, продуктивність та результативність навчальної діяльності учнів та студентів. У статті розглянуто методологічні засади кооперативного навчання, які є підґрунтям для формування практичних умінь та навичок, здатності до гнучкого мислення, швидкого реагування, адаптації до неочікуваних змін, бути активним у вирішенні будь-якого питання та комунікабельним, бути здатним до рефлексії своєї діяльності.

Ключові слова: кооперативне навчання, активне навчання, інтерактивне навчання.

Постановка проблеми. Відомі реалії та виклики нашого часу вимагають кардинальних змін в освіті та ефективного управління нею. Освіта, відображаючи соціально-економічні запити, стає потужним ресурсом у конкурентоспроможності ринкових суспільств. Отже, сучасній Україні особливо необхідні люди, які в молодому та зрілому віці здатні працювати активно, мобільно, креативно і критично мислячи, зацікавлено, більш мотивовані до самонавчання та саморозвитку, з високою професійною майстерністю та новаторським підходом, новим мисленням, прагненням до самоаналізу, самокритики результатів власної та колективної праці. Адже, одне із головних завдань освіти України – це формування активних особистостей, здатних до змін, активного пошуку, нових парадигм мислення, нетрадиційного підходу до вирішення поставлених завдань, і які будуть не лише пасивними споживачами навчального матеріалу.

За останнє десятиріччя посилюється інтерес українських науковців до аналізу та вивчення питання щодо впровадження активних методів навчання студентів, зокрема кооперативного навчання як ефективного методу для підвищення активності навчальної діяльності студентів. Оскільки навчання студентів за допомогою традиційних форм та методів сприяє формуванню та розвитку у них в основному виконавчих функцій, збагаченню теоретичних знань, вихованню трудової дисципліни, то акценти методів навчання нетрадиційного характеру поставлені на формування та розвиток практичних умінь та навичок, здатність до гнучкого мислення, швидкого реагування, адаптації до неочікуваних змін, бути активним у вирішенні будь-якого питання та комунікабельним, бути здатним до рефлексії своєї діяльності.

Таким чином, виникли протиріччя між глибокою теоретичною підготовкою студентів у вищих навчальних закладах України та недостатньою практичною підготовкою студентів у ВНЗ до професійної діяльності згідно з викликами сучасного ринку праці; між застарілими традиційними формами, методами навчання та нагальною потребою у застосуванні аль-

тернативних та активних форм і методів навчання студентів з метою підвищення мотивації до навчання та його ж результатів.

Підтвердженням тому, що саме впровадження останніх форм і методів навчання студентів засвідчує позитивну мотивацію, продуктивність та результативність навчальної діяльності студентів, знаходимо у наукових теоретичних та практичних дослідженнях провідних учених.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Глибокий інтерес до кооперативного навчання як засобу навчального та виховного впливу на особистість учня простежується широко у дослідженнях американських учених. Так, значний внесок у розвиток ідей та технологій кооперативного навчання зробили відомі теоретики та практики навчання у співпраці [5] Д. Джонсон, Р. Джонсон, Р. Славін, які почали першими застосовувати кооперативне навчання з метою підвищення активності навчальної діяльності студентів та їх мотивації, в основу якого були покладені ідеї Дж. Дьюї. Здебільшого ці ідеї висвітлювали соціальний характер навчання і були орієнтовані на дослідження групової динаміки. У Великій Британії цією проблемою займаються Й. Шаран та В. Шаран, в Китаї – К.В. Чан, в Росії – Н.А. Копілова, Т.С. Паніна та інші. В Україні ж кооперативне навчання як ефективна технологія навчання учнів в школах є предметом дослідження дослідчених педагогів та науковців (О.І. Пометун, М.Д. Касьяненко, Т.С. Кошманова, Л.В. Пироженко), які проводять цікаві дослідження щодо використання технологій кооперативного навчання. Поглиблене осмислення проблеми кооперативного навчання учнів переконує нас у тому, що додержання принципів демократизації та гуманізації потребує докорінного вивчення американського досвіду застосування кооперативного навчання учнів у середній освіті. Вважаємо, що єдність історичних підходів та сучасних стратегій до реалізації кооперативного навчання забезпечить оптимально вищий рівень знань, умінь та навичок учнів, а також сприятиме їхньому всебічному розвитку, самовихованню, навчанню та здатністю змінюватися, співпрацювати один з одним.

Мета статті – розглянути методологічні засади кооперативного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кооперативне навчання, на думку В.Ф. Калошина, як альтернативний спосіб розв'язання конфліктів є способом співпраці, тому що під час кооперації виграють обидві сторони конфлікту. Автор стверджує, що саме даний спосіб співпраці розвиває не суперництво, а кооперацію. Аналіз переваг способу співпраці у розв'язанні педагогічного конфлікту надасть учителям змогу переконатися, що отриманий результат вартий додаткових зусиль і витрат часу, яких цей спосіб потребує порівняно з іншими. Доречно в зв'язку з цим навести переваги способу співпраці, які визначає В.Ф. Калошин:

– відсутність підстав для формування опору: внаслідок співпраці не буває переможців та переможених; у ситуації спільної праці над вирішенням проблеми взаєморозуміння людей поглиблюється;

– виникнення прагнення реалізувати прийняті рішення, адже учням значно більше подобається реалізувати власні рішення, ніж підпорядковуватися волі інших;

– підвищення якості прийнятих рішень: педагоги, які практикують співпрацю, незабаром починають розуміти, що їхня позиція «Я знаю краще» є нічим іншим, як черговим міфом. Якість спільно прийнятих вчителем і учнями рішень є значно вищою, ніж прийнятих лише одним з них, оскільки учням не вистачає життєвого досвіду, а вчителям – бачення проблеми із середини;

– відсутність примусу, зумовлена задоволеністю спільним рішенням як педагога, так і учня;

– відсутність необхідності застосування влади, що є найбільшою перевагою. За такої ситуації покращується психологічний клімат, весь час педагогічного спілкування учасники присвячують тому, заради чого вони зібралися – навчально-виховному процесу;

– формується усталене задоволення сторін одна одною: учням подобаються педагоги, педагогам – учні. Це один із найпривабливіших наслідків застосування способу співпраці [2, с. 6].

Для ефективної реалізації переваг навчальної роботи в умовах кооперації за гендерними ознаками, С.М. Гришак сформульовано й охарактеризовано психолого-педагогічні вигоди їхнього функціонування [1].

Перша вимога – це створення партнерської егалітарної моделі відносин між статтями у групі, що визначається гнучким варіантом розподілу обов'язків у групі, які не поділяються на суто «жіночі» або суто «чоловічі»; у міжстатевій взаємодії студенти і студентки орієнтуються на схожі моделі поведінки; вирішення приймаються узгоджено, ніхто у групі не займає домінуючу позицію, не пригнічує іншого та не нав'язує власну точку зору. Кожному члену групи, чи то студент, чи студентка, надається право бути повноправним учасником у навчальному діалозі. Кожний член групи повинен визнавати унікальність як себе, так і інших, та унікальний внесок, який він/вона робить у спільні зусилля всієї групи завдяки її/його можливостям для досягнення спільного успіху.

Друга вимога – це оволодіння комунікативними вміннями, здатністю працювати в команді. Розвиток спільної діяльності учасників відбувається в процесі діалогу, що сприяє переводу індивідуальних видів діяльності у діяльність спільну, об'єднану єдиною метою. Роль діалогічного спілкування у соціальному розвитку особистості полягає в тому, що розвивається не особистість, а єдність особистості з найближчим мікросоціумом, тобто оточенням [4, с. 185]. Спільна діяльність сприяє розвитку соціально-психологічної компетенції у студентів, які на власному досвіді знайомляться з ефективними засобами комунікації і набувають необхідних комунікаційних та організаторських вмінь, навичок керівництва, прийняття рішень і розв'язання конфліктів, бо від координованої взаємодії в групі та розуміння кожним своєї ролі та ролі іншого залежить ефективність спільної діяльності. Конфлікти повинні вирішуватися конструктивно, за допомогою таких тактик, як співпраця та компроміс.

Третя вимога полягає у спрямованості групи на взаємодопомогу та спільні зусилля після досягнення загальної мети з урахуванням індивідуального внеску в спільну діяльність кожної особи в групі. Кожен у подібній спільній діяльності працює на досягнення спільного успіху, допомагаючи один одному, підтримуючи та сприяючи навчанню інших. Особистісна взаємна підтримка в процесі навчальної діяльності сприяє виникненню зобов'язань стосовно один одного, взаємної відповідальності у вирішенні загальних проблем, що, у свою чергу, не виключає внеску індивідуальних зусиль і активності кожного/кожної в процесі роботи, і, в кінцевому результаті, реалізації кожного члена групи як повноправної особистості. За словами О. Пометун, студенти «навчаються спільно для того, щоб згодом змогли придбати велику індивідуальну компетентність» [4, с. 29].

Четверта вимога – це включення особистісного досвіду студентів у розв'язання навчальних завдань, що залучає кожного члена групи до процесу аналізу глибинних механізмів «конструювання гендеру» і відображення власного досвіду, сприяє осмисленню індивідуальних гендерних установок і уявлень, ступінь своєї залежності від гендерних стереотипів, активізує процеси самопізнання, що призводять до змін у свідомості, веде до розуміння проблем гендерної нерівності і виникнення на цій основі конфліктів, допомагає набутти досвід вирішення проблем гендерних відносин. Включення особистісного досвіду у навчальний процес передбачає наявність значущих цінностей, соціально цінної та значущої діяльності, що означає можливість для кожного/кожної поділитися своїми знаннями та досвідом з іншими та спільно знайти рішення, що веде до продуктивності спільної діяльності.

П'ята вимога – активне включення у набуття знань щодо навколишнього світу і себе. Студенти тоді мають успішні результати у навчанні, якщо вони одночасно стають активними учасниками й учасницями навчального процесу. Активність кожного з членів групи автор розглядає як обов'язкову вимогу ефективного навчання у процесі кооперації. Активне включення у навчальну діяльність кожного/кожної з членів групи сприяє усвідомленню ними їх потенціалу і можливості реалізувати їхні власні таланти; змінює ставлення до оцінки егалітарних цінностей; робить їх соціально більш відповідальними. В процесі активного навчання майбутні спеціалісти вчаться навчатися, самостійно набувати соціального досвіду, соціальних знань, відкрито обмінюватися ними [1].

Дотримання цих вимог потребує створення належних умов, серед яких доцільно вказати такі:

1. При застосуванні нетрадиційних форм навчальної діяльності в процесі професійної підготовки студентів провідна роль має належати викладачеві, оскільки педагогічний процес, маючи об'єктивні внутрішні закономірності, водночас є продуктом свідомої конструктивної діяльності викладача та його творчої взаємодії зі студентами.

2. Педагогічний процес, у якому переплітається та взаємодіє безліч чинників, потребує чіткого усвідомлення тих форм навчальної діяльності, які максимально забезпечать потреби студентів у самореалізації, сприятимуть розвитку їхніх особистісних якостей.

3. Застосування нових форм діяльності навчання студентів в умовах професійної підготовки потребує високого рівня самостійності, свідомості й активності самих студентів. Це, у свою чергу, потребує адаптації педагогічного керівництва, яка передбачає наявність духовної єдності, довіри, спільної навчальної мети викладачів і тих, хто навчається. Адміністрування, навчання, авторитаризм, дріб'язкова опіка у взаєминах не можуть, звичайно, сприяти розвитку в студентів ініціативності, винахідливості, самостійності та інших якостей, які за певних умов інтегруються в систему професійних умінь.

4. За організації нетрадиційних форм навчання студентів необхідно, щоб педагогічне керівництво зважало на індивідуальний підхід у відносинах зі студентами. Для цього педагогові слід бачити в кожному студенті унікальну особистість, яка усвідомлює як власну неповторність, так і причетність до соціального цілого. У такий спосіб викладач допомагає студенту розуміти та зберігати себе як особистість, одночасно поважаючи особистості інших людей.

5. Професійна підготовка в умовах університету повинна сприяти розвитку здібностей студентів і спонукати їх до задоволення об'єктивних потреб як в ідентифікації з групою ровесників, так і персоніфіковано до себе.

6. Необхідно поєднувати колективні та індивідуальні форми роботи, управління та самоуправління, урахувати процеси самоорганізації в студентських групах [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у процесі пошуку нових форм та методів професійної підготовки студентів слід намагатися поставити того, хто навчається, у позицію активного суб'єкта навчально-виховного процесу. Саме тоді буде створено умови для цілеспрямованого впливу викладача на формування та розвиток визначених професійних якостей студента, які б допомогли йому в майбутній практичній діяльності. Тому вважаємо, що технології кооперативного навчання є актуальними для подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Гришак С.М. Організація навчання студентів в умовах кооперації як фактор набуття ними досвіду егалітарної гендерної взаємодії [Електронний ресурс] / С.М. Гришак. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/10gsmegv.pdf>
2. Калошин В.Ф. Педагогічний конфлікт: причини, способи розв'язання / В.Ф. Калошин // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С. 5–8.
3. Ковальчук Г.О. Активізація навчання [Електронний ресурс] / Г.О. Ковальчук. – Режим доступу: http://ukrnkiga.org.ua/ukrnkiga-text/books/_book-760.htm
4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О.І. Пометун, Л.В. Пирожченко; за ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
5. Robert E. Slavin. Research on Cooperative Learning: an International Perspective. – Johns Hopkins University, 1989.

References

1. Hryshak, S.M. *Orhanizacia navchannia studentiv v umovah kooperacii yak faktor nabuttia nymy dosvidu ehalitarnoi vzaemodii* [Organization of training students in cooperation as a factor in the acquisition of experience egalitarian gender interaction]. Available at: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/10gsmegv.pdf> (In Ukrainian).
2. Kaloshyn, V.F. (1999). *Pedahohichnyi konflikt: prychny, sposoby rozviazannia* [Teaching conflict: causes, methods of solution]. *Pochatkova shkola* [Elementary School], no. 5, pp. 5-8 (In Ukrainian).
3. Kovalchuk, G.O. *Aktyvizacia navchannia* [Enhancing learning]. Available at: http://ukrnkiga.org.ua/ukrnkiga-text/books/_book-760.htm (In Ukrainian).
4. Pometun, O.I. & Pyrozhenko, L.V. (2004). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tehnologii navchannia* [Modern lesson. Interactive learning technologies]. Kyiv, A.S.K., 192 p (In Ukrainian).

5. Robert E. Slavin, (1989). *Research on Cooperative Learning: an International Perspective*. Johns Hopkins University.

За последнее десятилетие усилился интерес к анализу и изучению вопроса по внедрению активных методов обучения, в частности кооперативного обучения как эффективного метода для повышения активности учебной деятельности учащихся и студентов. В статье рассмотрены методологические основы кооперативного обучения, которые являются почвой для формирования практических умений студентов, способности к гибкому мышлению, быстрому реагированию, адаптации к неожиданным изменениям, быть активным в решении любого вопроса и коммуникабельным, быть способным к рефлексии своей деятельности.

Ключевые слова: кооперативное обучение, активное обучение, интерактивное обучение.

Over the last decade the implementation of active learning methods has become rather popular especially cooperative learning as an effective method to enhance learning activities of students. It has been proved that cooperative learning gives positive motivation, productivity and effectiveness of learning activities of students. The article considers methodological principles of cooperative learning, which is the foundation for the formation of students' practical skills and abilities, the capacity for flexible thinking, rapid response and adaptation to unexpected changes, be active in resolving any issues and sociable, be capable of reflection of the activity.

Key words: cooperative learning, active learning, interactive learning.

Одержано 25.10.2016.